

Rikosjutun käsittely käräjäoikeudessa

Mitä tapahtuu ennen oikeudenkäyntiä?

Poliisi tutkii rikosta

Kun rikos on tullut poliisin tietoon, sitä ryhdytään tutkimaan. Rikoksesta epäiltyä ja rikoksen uhria kuulustellaan. Rikoksen selvittämiseksi kuullaan muitakin, jotka voivat tietää asiasta jotakin.

Poliisin suorittamassa esitutkinnassa selvitetään myös rikoksen uhrin korvausvaatimukset.

Päätöksen poliisin tutkiman asian viemisestä tuomioistuimeen tekee syyttäjä.

Syyttäjä päättää syytteen nostamisesta

Jos syyttäjä katsoo, että rikoksesta epäiltyä on aihetta syyttää, hän toimittaa käräjäoikeuteen haastehakemuksen ja muun siihen liittyvän selvityksen. Haastehakemukseen sisältyy syyte.

Jos rikos on vähäinen, syyttäjä voi laissa säädetyillä perusteilla jättää syytteen nostamatta. Jos rikoksen uhri pitää syyttäjän ratkaisua vääränä, hän voi itse nostaa syytteen.

Kuka kukin on oikeudessa?

Rikosjutun käsittelyä oikeudessa johtaa tuomari. Suurimman osan rikosasioista käsittelee ja ratkaisee yksi tuomari. Vakavimmat rikosasiat käsitellään tuomarin ja lautamiesten muodostamassa kokoonpanossa. Rikosjutun voi käsitellä myös kolmen tuomarin kokoonpano, jos asia on erityisen vaikea tai muu erityinen syy sitä vaatii. Rikosoikeudenkäynnissä asianosaisia ovat rikoksen uhri eli asianomistaja, jos hänellä on vaatimuksia, syytetty eli vastaaja ja virallinen syyttäjä, joka esittää vastaajaa koskevan syytteen. Tapauksen selvittämiseksi oikeudessa kuullaan usein myös todistajia.

Vastaajana oikeudessa

Vastaaja saa tiedon häntä vastaan nostetusta syytteestä, kun hänelle annetaan haaste. Sen antaa joko tuomioistuimien tai syyttäjä.

Haasteessa vastaajaa kehoitetaan vastaamaan häneen kohdistettuihin vaatimuksiin. Samalla hänet yleensä kutsutaan oikeudenkäyntiin, mutta häntä voidaan myös pyytää vastaamaan syytteeseen kirjallisesti jo ennen oikeudenkäyntiä.

Viimeistään oikeudenkäynnissä vastaajalta tiedustellaan, myöntääkö vai kiistääkö hän syyllistyneensä rikokseen, josta häntä syytetään. Häneltä kysytään kantaa myös asianomistajan esittämiin korvausvaatimuksiin.

Asianomistajana oikeudessa

Jos asianomistajalla on rikoksen johdosta korvausvaatimuksia, hän voi pyytää, että syyttäjä esittää ne oikeudessa. Jos vaatimus on selvä, syyttäjä on yleensä velvollinen ottamaan tehtävän vastaan.

Jos asianomistaja ajaa itse vahingonkorvausvaatimustaan, hän voi joko toimittaa sen kirjallisena tuomioistuimelle ennen oikeudenkäyntiä tai esittää sen oikeudessa.

Asianomistaja voidaan kutsua tuomioistuimeen henkilökohtaisesti, jos hänen läsnäolonsa on asian selvittämiseksi tarpeen. Hänellä on silloin oikeus saada korvaus matkakustannuksista ja ansionmenetyksestä.

Velvollisuus saapua oikeuteen

Tuomioistuin tai syyttäjä kutsuu jutun osapuolet oikeudenkäyntiin (pääkäsittelyyn). Kutsu on syytä lukea huolella, sillä siitä ilmenee, onko oikeuteen tultava itse vai voiko sinne lähettää puolestaan asiamiehen. Kutsusta ilmenee myös, voidaanko juttu ratkaista asianosaisen poissaolosta huolimatta.

Todistajana oikeudessa

Jokainen on yleensä velvollinen kertomaan oikeudelle, mitä tietää rikoksesta. Yleisestä todistamisvelvollisuudesta on kuitenkin eräitä poikkeuksia. Esimerkiksi vastaajan lähiomaisen ei tarvitse todistaa vastoin tahtoaan.

Todistajaksi kutsutun on kuitenkin aina tultava oikeuteen, vaikka myöhemmin kävisikin ilmi, ettei hänen tarvitse todistaa. Oikeuden puheenjohtaja selvittää tarvittaessa todistajalle, milloin hän voi kieltäytyä todistamasta.

Aluksi todistaja antaa vakuutuksen. Sen jälkeen hän kertoo, mitä asiasta tietää. Jutun osapuolet ja oikeus voivat esittää hänelle kysymyksiä.

Todistajan on ehdottomasti puhuttava totta. Todistajaa, joka valehtelee tai tietoisesti salaa jotakin asiaan vaikuttavaa, voidaan syyttää perättömästä lausumasta. Perättömään lausumaan syylistynyt tuomitaan yleensä vankeusrangaistukseen.

Todistajalla on oikeus saada korvaus matkakustannuksista ja ansionmenetyksestä.

Näin oikeudenkäynti etenee

Rikosjutun käsittely alkaa sillä, että syyttäjä esittää vaatimuksensa vastaajaa kohtaan ja perustelee vaatimuksensa. Asianomistaja on voinut pyytää syyttäjää esittämään myös hänen vaatimuksensa asiassa. Jos asianomistaja itse esittää korvausvaatimuksensa, annetaan puheenvuoro syyttäjän jälkeen hänelle.

Seuraavaksi kuullaan vastaajaa. Hän voi joko myöntää tehneensä syyttäjän väittämän teon tai kiistää sen. Hän vastaa myös siihen, suostuuko hän maksamaan asianomistajan vaatimat korvaukset.

Sen jälkeen syyttäjä ja asianomistaja perustelevat kantansa tarkemmin. Vastaaja lausuu oman näkemyksensä oikeudessa esitetyistä asioista.

Tämän selvityksen jälkeen kuullaan todistajia. Myös asianomistajaa ja vastaajaa voidaan kuulla todistelutarkoituksessa. Todistajien kertomukset nauhoitetaan. Oikeus voi ottaa vastaan myös muuta näyttöä, esimerkiksi kirjallisia todisteita.

Lopuksi asianosaiset esittävät käsityksensä siitä, miten asiassa heidän mielestään pitäisi tuomita. Jos juttua ei ehditä käsitellä loppuun yhdessä päivässä, käsittelyä jatketaan yleensä heti seuraavana päivänä.

Oikeudenkäynnissä asiat käsitellään suullisesti. Kirjelmiä ei enää lueta. Oikeudenkäynti on useimmiten julkista, jolloin kuka tahansa voi halutessaan tulla sitä seuraamaan. Tuomioistuin voi kuitenkin eräissä tapauksissa päättää jutun käsittelemisestä suljetuin ovin.

Tuomio ja sen täytäntöönpano

Kun asia on loppuunkäsitelty, oikeus tekee asiassa ratkaisunsa. Useimmiten tuomio julistetaan istunnon päätteeksi. Laajoissa ja vaikeissa jutuissa tuomion antaminen voidaan kuitenkin siirtää tuonnemmaksi. Silloin oikeus ilmoittaa, että tuomio on saatavissa tietynä päivänä tuomioistuimen kansliasta.

Tuomiosta ilmenee ratkaisun lopputulos ja perustelut. Siitä käy ilmi, onko syyte hylätty vai tuomitaanko vastaaja rikoksesta rangaistukseen. Tuomiosta ilmenevät myös asianomistajalle tuomitut korvaukset.

Maksut ja korvaukset

Rikosjutun käsittelystä käräjäoikeudessa ei peritä maksuja silloin, kun syytettä ajaa virallinen syyttäjä.

Jos vastaaja todetaan syylliseksi rikokseen, hän joutuu yleensä korvaamaan kaikki valtiolle jutussa aiheutuneet kustannukset (esimerkiksi todistajanpalkkiot, uhrin oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön palkkion sekä laboratoriokustannukset).

Korvausta voidaan kuitenkin alentaa tai se voidaan kokonaan poistaa, jos se on vastaajan kannalta kohtuuton.

Tuomioistuin voi tuomita rikokseen syyllistyneen maksamaan asianomistajalle vahingonkorvausta. Ellei tuomittu maksa korvausta vapaaehtoisesti, asianomistaja voi saattaa asian ulosottoon toimittamalla ulosottomiehelle jäljennöksen tuomiosta.

Rikoksen uhri voi myös eräin edellytyksin saada rikoksella aiheutetusta vahingosta korvausta suoraan valtion varoista. Omaisuudelle aiheutuneita vahinkoja korvataan kuitenkin vain poikkeustapauksissa. Valtion varoista maksettavaa korvausta on haettava erikseen Valtiokonttorilta. Korvauspäätöksen jälkeen valtio voi periä korvauksen rikoksentekijältä.

Näin tuomiosta valitetaan

Jos tuomittu, syyttäjä tai asianomistaja ovat tyytymättömiä käräjäoikeuden tuomioon, he voivat valittaa siitä. Käräjäoikeus antaa ratkaisunsa yhteydessä muutoksenhakuohjeet.

Käräjäoikeuden päätöksestä valitetaan hovioikeuteen. Valitusaika on 30 päivää, mutta sitä ennen on seitsemän päivän kuluessa ilmoitettava tyytymättömyyttä asian ratkaiselle käräjäoikeudelle.

Valituskirjelmässä valittaja ilmoittaa, millä perusteella hän on tyytymätön tuomioon ja miten hän haluaa sitä muutettavan.

Jos osapuolet eivät valita tuomiosta, se jää pysyväksi.

Valituksen käsittely hovioikeudessa edellyttää pääsääntöisesti jatkokäsittelylupaa.

Mistä saa oikeudellista apua?

Oikeudenkäynnin osapuoleksi joutunut saattaa tarvita asiansa hoitamiseksi oikeudellista apua. Sitä antavat julkiset oikeusavustajat, asianajajat ja muut sellaiset lakimiehet, joilla on oikeus toimia avustajana oikeudenkäynnissä.

Oikeudellinen apu on yleensä maksullista. Jos oikeudenkäynnin osapuolella ei kuitenkaan ole varaa itse hankkia tarvitsemaansa apua, se voidaan kustantaa joko osaksi tai kokonaan valtion varoin.

Muissa kuin yksinkertaisissa rikosasioissa hänelle voidaan myös määrätä oikeudenkäyntiavustaja.

Rikoksesta epäilty voi saada puolustajan

Rikoksesta epäillyllä on joissakin tapauksissa oikeus saada itselleen esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin puolustaja valtion varoin. Törkeästä rikoksesta epäillylle tai pidätettynä tai vangittuna olevalle puolustaja määrätään hänen pyynnöstään. Omasta aloitteestaan tuomioistuim voi määrätä puolustajan henkilölle, joka on alle 18-vuotias tai joka ei kykene puolustamaan itseään.

Näissä tilanteissa henkilö saa puolustajan taloudellisesta asemastaan riippumatta. Puolustajan palkkion maksaa valtio. Jos henkilö tuomitaan rikoksesta, hänen on kuitenkin korvattava puolustajan palkkio valtiolle, jolleivät hänen tulonsa oikeuta oikeusapuun. Korvauksen suuruus määräytyy kuten oikeusavussa.

Puolustajaksi määrätään julkinen oikeusavustaja, asianajaja tai muu erityisestä syystä ns. lupalakimies. Yleensä tehtävään määrätään rikoksesta epäillyn itsensä esittämä henkilö.

Rikoksen uhri voi saada avustajan ja tukihenkilön

Jos henkilö joutuu seksuaalirikoksen, perheväkivallan tai muun väkivaltarikoksen uhriksi, tuomioistuim voi määrätä hänelle esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten tarvittaessa sekä oikeudenkäyntiavustajan että tukihenkilön. Avustaja auttaa rikoksen uhria asian oikeudellisessa käsittelyssä ja tukihenkilö on henkisenä tukena.

Avustaja ja tukihenkilö määrätään uhrin tuloista riippumatta. Heidän palkkionsa ja kulunsa maksetaan valtion varoista.

<http://www.oikeus.fi/fi/index/esitteet/rikosjutunkasittelykarajaoikeudessa/kirjallinenmenettely.html>